

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 17.

У НОВОМ САДУ 24. АПРИЛА 1886.

ГОД. II.

Јади моји, гладни орли,
Срце ми је њихов плен, —
Па ни једног више друга:
Заборављен, остављен.

Олтар сам им подигао
У срцу ми пламеном, —
А они из благодар
Осуше ме каменом.

Очи су ми пуне суза,
Учешће их не брише, —
Зрном злобе устрељену
Душу бол ми кидише.

Са чела ми и сад капља
Хладног зноја канула,
Руку би ми отровала,
Да је на њу панула.

ЈАДИ МОЈИ...

Звезда среће зашла ми је:
Густа магла, тмина мрак, —
Јоште само њеног ока
Сијао је мени зрак.

Сад се и тај зрачак гаси,
Хоће да ме остави:
Хај, не иди, не залази,
Светли зраче блистави!

Остани ми бар ти један
У невољи верни друг, —
Та живот је тако горак,
Тако тежак, тако дуг!

Не одлази, не залази!
Ти си мени све и сва:
Ти ми вера, љубав, нада
За живота обадва!

Мита Поповић.

ЖИВИО РАДАЈА!

ПРИПОВЕТКА СА СЕЛА.

СРОЧИО ПАНТА ПОПОВИЋ.

1. Први пут у коло.

У чисто намештеној соби облачи се у лепо стајаће руво Пера, јединац чича-Јове Прерадова из Попова села.

Сестра му од стрица, девојка удавача, намазала зејтином чизме од „гланцледера“, од оне коже, што се сија, наместила боре на паргарских гаџах и на ћерћели-кошуљи, убрисала брашном од креде сребрну дугмад на атласком прслуку црном, везала му на два шепута свилену мараму на врату, накривила му шешир на једну страну, а титус, буњевачку косу, на другу, па се онда одмакла од њега даље па га гледала и с десна и с лева, затим му заповедила, да се окрене натраг, па онда да се окрене напред и на то је протрла руке и рекла:

— Сад је добро, сад можемо ићи!

Пера се оправдио да пође први пут у коло.

— Чекај, сено, још док дође нана, отишла је да иште од чиче мало путна трошка. Знаш, да се без крајцаре не може ни у цркву ићи а камо у крчму.

Нана је заиста по то и отишла и док се син у стражњој соби оправљао, муж и жена су у предњој имали овај разговор:

— Ја мислим, жено, да ми не пуштамо то наше дериште у коло. Да коло игра на другом месту, и којекако; али ти добро знаш, ко је крчмар Сава и његова крчмарица Мара.

— Знам, човече; али не можемо ни ми осим света. Кад свег села момци и девојке могу ићи онамо, може и наш Пера.

— Може, али није добро.

— А ти нађи боље. Ето скупи ти рад твога сина коло на другом месту. Најбоље би било, да ми отворимо крчму па да коло игра у нашој кући; ту би ти син увек пред очима био.

— Ти, жено, шалу збијаш; али то није за шалу.

— Па шта могу? Ето нек не иде у коло, а опет зашто да не иде? Само, ко се боји врабаца, тај, каже, нек не сеје проју, а ја се не бојим за мога Перу, та за злато се рђа не прима а мени је Пера мој сав златан.

— Да су у тебе комшијске а не материне очи, ти би, жено, друкчије диванила. Пера јесте додуше добро дете; али није бадава метнуо Бог баш у оче наш, што се сваки дан чита, оно: не уведи нас у искушење. Прилика, прилика чини, жено, а куд ћеш горе прилике него што је Савина и Марина крчма!

— Па добро, што ви трпите ту прилику? Ето ти си поглавар, први човек у селу, па има вас још таквих, који имате синове и ћери, па што ви не затворите ту крчму, кад знате, да не ваља.

— Затворили би је ми, да смо је ми и отворили; али царевина тражи само што више штајера и акциза па не пита, ко си и какав си, плати, па ради, што хоћеш. Власт добро зна, да је шпиритус отров и опет допушта, да се јавно прави и продаје та шпиритусара, та крка, та нарочка. Не мари она, што се свет трује, него само нек је више доходарине, она ће се тек онда опаметити, кад нестане света и не узима ко тај њен отров штити, па тако не мари она, што крчмар Сава и крчмарица Мара наш подмладак кваре, само кад њој хасну праве. Данас као што се дају ловачке карте, да је слободно убијати дивље животиње, тако се даје дозвола за убијање питомих људи. Ти бирташки декрети, та писмена, по којима се крчмарима допушта точити пиће, нису ништа друго него привилегија за тровање света, фрајкарта за убијање народа. Али шта ћемо? Царевина не рачуна у рату шта је штетовала, кад убију човека, него кад убију коња. Коњ кошта по двеста форината, а човек не кошта ништа. Тако рачуна царевина. Нуз то и од цара не можеш главе дићи. Туживала се и туживала општина на разврат у Савиној крчми, али солгабиров је пронашао, да су теже Савине банке него наше инстанције. Све је то, брате, једна компанија, па куд знамо онда? Али кад ви не можете натерати Саву, да крчму затвори, не може ни он натерати вашу децу, да у његову крчму иду.

— Не натерује њих нико, него сами они лете тамо као лептирице поћне на свећу.

— Па опет сте ви људи томе криви. Сваки је отац судија своје детету. Нек дакле сваки отац за-

брани своје детету, да иде у Савину крчму па крај.

— А да куда ће?

— Да куда ће? Да куда ће? Код вас толиких мудрих људи у општини па ја једна луда женска глава да вам кажем, куда да шиљете децу вашу на игранку? И казаћу вам. Шиљите их, не у Савину, Перицу, Јоцину и тако даље крчму него у своју, општинску кућу. Сазидајте зграду за игранку или покрај школе или ма у самој порти. Ту нек општински момак чисти игралиште а нек свира општински гајдаш. Општина нек најми свирца деци својој као што најми пастира стаду своје. Кад не жалите платити кравара и свињара, који рогом својим искуља и тера на добру пашу марву вашу, не жалите платити гајдаша, који рогом својим искуља децу вашу на добру, поштену забаву. Кад бирташ најми свирца, не плаћа га он, него ви, деца ваша. Скупо вас стаје крчмарев гајдаш. Све се то исплати у вино и пиво, што га ваша деца морају — да, морају да тамане у крчми. Да што би их крчмар Сава трпио у својој кући? Зар крчмарица Мара, која је још у утроби потаманила пород свој, да бадава воли децу вашу? Није она тако милостива. — Уз игралиште нек је лепа баншта с цвећем, у баншти добра пијаћа вода, а код воде нек је анђео хранитељ, каква блага стара душа, која неће дати угрејаном чељадету да пије; чула сам, да од тога многи добију ону несрећну сушицу. Лети нек се игра на пољу, као негда у поскојној крајини: „насред села, код крста зелена.“ Ту има места за сваког. Ту ће и старији доћи, да гледе, па ће млађе од њих бити зазор и срамота, те ће се чувати од свака безобразлука. А и зими, кад се у затвореној соби играло буде, и онда ће моћи тамо старији одлазити; јер се немају плашити, да ће, као у крчми, око главе им зујати разбијена стаклад, коју баца један пијан момак на другога. Тамо ће моћи девојка у беломе руву отићи а да се не боји, да ће је пијан дилбер, да покаже, да она од њега све мора подносити, исполивати вином, што је са аптом офарбано. Ту неће бити ни пијанке ни боја него лепо дечије весеље. Нуз то у радне дане могло би то игралиште за општинску читаоницу служити. У њу би било слободно сваком одлазити, ко се уредно влада а хоће да чита или да слуша. Општина би плаћала све оне књиге и листове, што би читаоници тој нужно било. То би биле праве ратарске читаонице. Од њих би могло што бити; јер општина је кадра платити и предавача, па не би такве читаонице угинуле, чим се добровољан предавач расрди, што му публика није вигала онолико пута: живио!, колико се он надао. У ту читаоницу, у којој се могу и скупштинске и одборске седнице држати, те се неће морати школа уза свако потрзати, но се и у

часове, кад је школско доба, могу састанци удесити, пека је допуштено и недељним ђацима одлазити, па бар они неће заборавити читати као што и наш Пера ето заборавља. Такво игралиште са читаоником и седницама општинским може свака црквена општина начинити а што на једна врата изађе, на друга ће ући. Свет кад види, да има користи од тога, он ће то и потпомагати. Попови би могли наговорити побожне људе, који хоће што за своју душу да учине, да и они подигну таква игралишта. Таква игралишта нужна су нам као кора леба. Она су нужнија него и сама недељна школа. Шта вреди, што се пре подне иде у школу и цркву а после подне у крчму, или, да се недељне школе држе после подне, што се најпре иде у школу па онда у крчму. Што се пре подне или час пре сазида то се после подне или час после поруши. Најбоље би било увек после подне држати школу па после школе управо на општинско игралиште. То би био некако опет час школски, час гимнастички. На тај час могао би доћи и поп и учитељ и сваки старији. Још би на општинском игралишту било најзгодније место за углед. Коло је управо изложба девојачка, па кад дође стран човек, да гледи девојака, ко ће га водити чак тамо за божија леђа у крчму Савину, а друго, у ту озлоглашену крчму неће поштен човек ни ићи.

— Али шта ћемо, жено, кад деца не би хтела ићи на таква игралишта под надзором, па би нам те зграде остале празне?

— Не бој се ти тога. Ко може имати шталу, може имати и краву. Деца морају ићи, само кад старији хоће; али то је зло, што и родитељи не би хтели, да им деца иду на таква игралишта, сами су били пустилине, па воле, да им се и деца попусти старе. Ја знам, да и власт сеоска не би хтела натеривати децу у то игралиште, ето неће ни ђаке у школу да тера, а ко би се и надао, да ће поглавари, прве ждере, радити против крчме. Него власт црквена треба да то учини. Нека највиша власт црквена нареди, да пона не сме ни једну девојку венчати, која иде на друго место на игралиште, па нека се још и то удеси, да се само могу они женити и удавати, који знају читати и писати. То би

требала држава да уради, па би одмах слободно могла укинути оне каштиге новчане, којим се каштигују родитељи, кад децу у школу не шиљу. За три месеца, за месец дана научила би удавача и ђувегија читати и писати, само кад знају, да се без тога не могу узети. Но онда се не би смело трпити, да и један момак и девојка невенчани живе; јер тиме би изиграли оне, што заповедају, да се мора пре венчања знати читати и писати. Да је на моју, ни данас не бих дала, да ко не зна читати ни писати, да може поглавар у сеоској и у црквеној општини бити, па би видео, како би се многа браћа пожурила, као што су многи, откако су те проклете вексле изашле, научили своје име и презиме, често и на несрећу своју, потписати. Још бих наредила, да попа, учитељ и тотор буду комисија, која ће испитивати девојке и момке пред женидбу, па, кад би попа и учитељ запели, да коло игра на општинском игралишту, видила бих ја те, који би смели њима пркосити.

— Али ако то попови и учитељи не усхтеду? примети чича Јова.

— Та знам ја и без твога „али“, да од тога неће ништа бити, а све и кад би било, није нашем Пери до чекања, па кад сва вода у до тече нек и наша иде. А друго откуд ће баш наш Пера најгоре проћи ако иде у крчму на игранку. Не треба о своме мислити најбоље, али не треба ни најгоре. Ми ћемо га посаветовати а он ће нас послушати.

— Жено, ти заборављаш, да је наш Пера јединца, а на јединца свако зло иде. Но да ти кажем, зашто на јединца свако зло иде. За то, што он нема више браће, па да се једно зло једног а друго другог привеже. Да он има више браће, не би он био маза материна, а свака маза ти је права цицвара, пекмез а пекмез се свачега лепи, па за то му ваља одмах узде притећи, да после не буде доцкан.

— Дабогме да ће после бити доцкан. Притегни му сад уздице, не дај му, док је момак, у коло, па кад се ожени, онда неће ни сам хтети. А нашто ту толико извијати? Ето и ти си ишао у крчму у коло па шта ти фали? А да куд ће ивер од класе?

Чича Јова сад већ није имао куда но даде Пери банку на игранку. (Наставиће се.)

ЈЕВЂЕНИЈЕ АЊЕГИН.

РОМАН У СТИХОВИМА АЛЕКСАНДРА С. ПУШКИНА.
С РУСКОГ ПРЕВЕО ЈОВАН СИМЕОНОВИЋ-ЧОКИЋ.

19.

несташна тако младеж
Брже боље диже вику.
Брука, мука, туга, љубав!
Што на срцу, на језику!

А Јевђен нам, стари борац,
Сада мирно слуша, гледа,
Где му песник усплахирен
Своју љубав исповеда.
Све је чуо без по муке,

Ништ му побра не затаји:
Ту вам песме, ту вам цвеће,
Најнежнији уздисаји —
Осећаја три товара!
Нами само песма стара!

20.

Ох, сиромах, љубио је,
Не, к'о што се данас љуби,
Јер песник је још осуђен,
Да га љубав згара, губи.
Једна мис'о њему гори,
Једно му је жеља жива,
Те кроз живот бије, сева,
Чезне, вене и унива.
Па даљине неизмерне,
Па дивоте бела света,
Виле беле, књиге мудре,
Па прохуји многих лета!
И још оста ватра трајна,
Што распали цура бајна!

21.

Још невино био дере,
Све му било игра, шала,
Кад несташно срце младо
Освоји му Олга мала.
По дубраве густом хладу
Обоје се игри дали;
Суседи им родитељи
Једно другом обећали.
У тишини, у љубави,
Свагда мајци испред лица
Развила се пуна чара,
Па невина к'о Ђурђица,
Што с' у трави крије бујној
И лепирку, чели зујној.

22.

Песнику је крила лака
Бајних снова она дала,
Њезиним му чаром гукну
Први звучак са гусала.
Ман'о игре. Зелен-лугом
Блуди усред ноћи тајне,
Па тишину воли, љуби
Месец, звезде уздисајне.
Ој месече, лучу с неба,
Негда дражи од сунашца,
Храниоче слатке тајне,
Врелих суза од срдашца,
Сада, брале, много знамо,
А ти си нам фењер само!

23

Свагда скромна и послушна,
Као зора ведра лика,

К'о љубавни пољуб мила, —
Сушти живот у песника!
Очи плаве, небо ведро,
А златна јој коса свил'на,
Вита стаса, дивна гласа,
Олга вам је преумилна.
Па видите, то је она,
Лик вам њезин дивни то је.
Ја га љубљах из дна душе,
Ал ми, богме, доди'о је.
Извините, сад о пречем,
О сеји јој што да речем.

24.

Таћаном се сеја звала.
Имену јој нема мане,
Но јамачно ја га први
Ево плећем у романе.
А што не бих? Име лепо.
Што га просте моме носе?!
Е, где јако, сад господа
Све туђинска зато просе!
Ваља рећи, што је право:
Имена нам нису чиста,
(Не говорим о песмама),
Просвета нам така иста!
Видесте л' јој вајде ишта?
Кицоши смо, више ништа!

25.

Таћаном се, дакле, звала;
Али нема рајског дара,
Да, к'о сеја, са дивотом
Мушка срца пљени, чара,
Па је сетна, па унила,
Као да је тиште ране,
Усред дома родитељског
Дубраве је плахо лане.
Не зна ласкат' оцу, мајци;
Па и кад је била мала,
У несташној дружиници
Нигда не би заиграла.
Тако сама много пути
Крај прозора седи, ћути.

26

Од колевке уживала
На сеоској доколици,
У замисли, самавању,
Своје маште златној слици.
А нежни јој прсти мали
Нису игли вични били,
Неће им се платну белом,
Нит се маме мекој свили.
И већ никло властољубље
У младости нежном цвету,

Кори лутку, па је учи,
Шта се тражи сад у свету;
Што на њојзи мајка кара,
Она луци преговара.

27.

Нигда, још за младих летá,
Не спомену луци сјаје;
Ташту моду, блебетање,
Преко јего мрзила је.
Ни детиње неће игре;
Ал кад зими сред тишине
Причају се страшне бајке,
Тошила се од милине.
Кад дојкиња Олге ради
На ливаду децу креће,
Другарице њене мале,
Тађани се тамо неће:
Пуно вике, смеја, кáра!
А то њојзи ухо пара.

28.

Волела је, на доксату
Да зорине чека гласе,
На блеђаном кад обзорју
Полако се звезде гасе,
Кад заруди земљин скутак,
А умивен дан се вíне,
И гласник му, лахор лаки,
По дубрави кад харлјне,
Када зими нотња тмина,
Магла дуже влада сива,
При месецу замагљеном
Лењи исток мирно снови —
Њен се санак давно гали,
Диже цура, свећу пали.

29.

Читала је; заволела
Још у младе своје дане
Рихардсона и Русо-а,
Обмамљиве им романе.
Отац, стара добричина,
О књигама није пит'о;
Из прошлога ост'о века,
А нигда их није чит'о.
То му било игра пуста,
Па до зоре мирно спава;
Што му ћерка ноћу чита,
Не боли га за то глава —
А жена му јоште бдна
И шенута с Рихардсона.

30.

Волела је Рихардсона
Не с читања, но са гласа,
Не, што знала, да ј' Грандисон

Много бољи од Ловласа*),
Већ Алина кнегињица
Беше тако дотупавна.
Из златне је она Москве,
Нећакиња њена славна.
Верила се. Вереник јој
По невољи само мио;
За ким она још уздише,
Тај је много бољи био —
Ох, и јесте дивна слика
Грандисона перјаника!

31.

Али неву нагиздану
Баш питали много нису,
Већ у светој лепо цркви
С вереником венчали су.
Да се нева разоноди,
На село се војно спрема.
Но какво јој ово друштво?
Бог те пита, кога нема!
Плакала је, јадала се,
Хтеде мужа да батали.
На домазлук кад се даде,
Изветрише јади мали...
Кому срећа баш не сјаје,
Навику му Боже даје.

32.

Навика јој тугу слади,
Но сладост је слаба била;
Ал докучи неке тајне,
Па се лепо утешила.
На послу, на доколици
Испитала она млада
Ону тајну, да по ћефу
Самовласно мужем влада.
Сама сваку радњу прати,
Па рачуне дај преда се,
Соли гљиве, шишај главе**),
А суботом купала се.
Па ти слуге гони, кара,
Са мужем и не разговара.

33.

Споменице крвљу пише,
Полином је Праскву звала;
А да буде отменије,
Говорећи певуцала.
Па се кити и утеже,

*) Грандисон (Grandison) и Ловлас (Lovelace) јесу главни јунаци два најпознатија романа плоднога и некада омиљеног писца Рихардсона (Richardson), који је умро 1761.

**) Сеоском руском војнику, кад га узму у војнике, опишају главу на темену, како би га лакше ухватили, ако би умакао.

Тананом се радо ствара.
Руско „н“ нам по францески
Свагда кроз нос изговара.
Све то, богме, брзо прође;
Споменица и Полина!
Те тако је сада опет
Акуљчица што Селина.
А кад једном данак сване,
Крпи капе подеране.

34

Муж је вол'о а није се
У пос'о јој плео био;
Што му каже, веров'о је,
Па је мирно јео, пио.
Живео је лепо, мирно.
С вечери им гости дођу,
Суседи им са женама,
Те ти онда зборит' пођу.
Овај пецка, онај тужи...
Разговору краја нема!
Е, па тако прође време,
Те им Олга чаја спрема.
Вечерали. Време јури,
Па се свако дома жури.

35.

Обичаје од старина
Добра кућа чува свага,
Па чим дођу месојеђе,
Ево врућих уштипака

Квас*) им нуждан као ваздух,
С њиме служе баш задоста
А по чину сваког госта.

36

И тако су остарели.
Ал ти старац опружи се,
Земљи тело, а душа му
У небесне оде висе.
Баш пред обед издахн'о је;
Те свакому око сузи;
Кука жена, плачу деца,
Пријатељи, верни друзи.
Био бољар добар, миран,
Љубио га свако доведе;
А гробни му натпис каже:
„Митар Ларин ево овде,
Раб господњи, лежи с миром,
Негда био бригадиром.“

37

А Владимир кад је Ленски
Завичају стиг'о свому,

Суседа је гроб целив'о,
Над пепелом уздахн'о му,
Срце му се тугом стегло.
„Ох, Poor Yorick*!“ рече ти'о,
„На руци сам игр'о твојој,
„Кад сам мало дете био;
„С колајном се игр'о твојом.
„А сећам се срцем живим,
„Олгу си ми обећао,
„Рек'о: — Ох, то да доживим“!...
С туге Ленски једва дише,
Тугованку на гроб пише.

38

Сломљен тугом на гроб пао
Свога оца, своје мајке,
На гробу им у сузама
Пиш'о песме уздисајке.
Е, тако нам вишњом вољом,
Владаоцем магновења
И промисли силом тајном
Мењају се поколења;
Тако живот киши, врије,
Старо гине, ново жури,
А племе нам ветрењасто
Прадедовском гробу јури;
Те ће тако, у добри час,
Заменили унцу нас...

39.

Е, па дотле, мили друзи,
Уживајте бела света!
Та, живот је, добро знадем,
Нежно биље трошна цвета!
Не маме ме таште слике,
Што их шара у призраку!
Али нерад заборављен
У тавноме чезнут' мраку!
Пишем, живим — даба хвале!
Но, што певам свога јада,
Право, браћо, да вам кажем:
Бона ми се душа нада,
Кад животу чезнем вајном —
Ускренућу песмом бајном!

40

А можда ће песма моја
Наћи срца, да се вине,
Да на њему спаса нађе,
Да на њему отпочине!
Та, можда ће — слатка надо! —
Незнаник ми млад и чио
Под ликом ми уздахнути:
„Ево, то је песник био“!...

*) „Бедни Јориче!“ уздахнуо је Хамлет над лубањом дворске будале.

*) Руско пиће од јечма, ражна брашна и квасца.

Унапред ми хвалу прими,
Поклониче наших вила,
Што ћеш негда оживети

Моје песме слаба крила,
Неговати старца дику,
Залевати лаворику!

УВЛАКА.

ЦРТА ИЗ МОЈИХ БЕЛЕЖАКА.
ОД ЉУБИНКА.

I.

Били смо у једној писарници. Он је радио на кривичним делима, а ја на администрацији. Био је момак у најлепшим годинама. Пун, округлих образа, а црвен као рак. Звали смо га Ташула.

У истој соби радио је и капетан Н. Човек поприлично у годинама. Сух, омален, почесто је кашљао. Био је добар и благ. Кад урадиш штогод, што му гове, он весело вели: «Тако ми ракију пеци!..»

Капетан је тај имао једну увлаку за пера. То је била ретка нека увлака. Сва ишарана неким ситним арабескама. Символичан тип огледао се у свакој сличици. На врху је био анђео са раширеним, провидним крилима. Волео је ту увлаку као своје очи у глави, јер му је била спомен од неког пријатеља, кога је прерано изгубио. Кадгод сврши свој званични посао, он извади перо из увлаке, па је увије у чисту, белу хартију, а за тим је стрпа у џеп. Никад је још није на столу оставио.

Ташула је често гледао у ту увлаку. Покаткад би уздахнуо гледећи на оног анђелка, како му чисто трепере провидна крилашца у руци капетановој. Видело се на њему, да је имао вољу, да се ма како те увлаке дочепа.

Жудња за њом расла му је све више и више. Колико је пута узвикнуо (наравно, кад није ту био капетан): еј, да ли ћу кадгод добити ту увлаку!..

Више пута кад испитује каквог кривца, усред најживљег рада баца око на — увлаку, па тек уздахне, а богме покатишто нешто и прогунђа.

Што јест, јест, али је Ташула заволео капетанову увлаку.

Ташула је био веселе нарави. У друштву је умео тако лепо певати, да ти је било милина слушати. Кад он запева само:

Боса Мара Босну прегазила,
На виту се јелу наслопила;
Вита јело, право да ми кажем:
Јел' се моје драго преудало?
Кад ме питаш, право да ти кажем:

Драго ти се давно преудало,
Преудало и чедо родило!
Од милине не зове га: сине,
Већ га зове: ходи к мени, Јово!

е, онда, што 'но веле, можеш га и гладан и жедан целе ноћи слушати!

Али опет, усред највећег весела, усред најбоље воље, тек би спустио главу па би тихо прошаптао: ех, да ми је само она увлака!

Нешто га је вукло к њој. Да ли они ситни резови малене анђелчади? Да ли она танка, провидна крилашца оног несташка на врху увлаке? Не знам! Тек је волео, неизказано волео ту лепу, ту класичну капетанову увлаку.

Једног вечера седим ја тако с њима у механи код «Плована». Ту је био и пекар Стева са својим оригиналним трбухом; мали Паја, трговац од «перја»; па онда Совра, писар општински, који воле да «политизира» и да говори о Макдији и о Бирманима. На пољу је падао снег. Покаткад је позујао хладан ветар кроз робатне механске прозоре. У механи је било топло. Ватра је пуцкала у плеханој пећи, а румени пламен кроз мали отвор на пећи простирао се лагано по механици. Друштво је било весело. Жупско вино разиграло срца. Ташула је певао:

Ој Миљено, ој Миљено,
Цвеће шарено!..

Глас му је звонио тако лепо, тако мило... Ћутали смо, па смо га нетренимице слушали. Дошао је у неки необичан занос, у неко необично одушевљење.

Наједаред ућути. Видео сам, да нешто премисља. У један мах отпоче својим меким звучним гласом певати «Мајку Југовића» и «Љубу Дамјанову»...

Не знам, бар се не сећам, да сам се у таквој прилици кадгод заплакао, али тада осетих, како ми сузе теку из очију... Глас му је дрхтао тако тужно, с тако боним варијацијама, да сам потпуно осећао тугу несрећне љубе, бод старе мајке....

У један мах устаде, ухвати ме грчевито за руку, па ме повуче на страну.

— Знаш ти, да ћу ја добити ону увлаку?

— Не знам!

— Ех, видиш, ја знам. Слушај само, али немој се смејати. Ноћас ми је дошао на сну капетан Н. онакав, какав је! Узјахао на неку бесну кљусину, па се мучи да се ње опрости, али кљусе надало чивтета па није да трчи, већ, мислиш, лети! Гледам га ја, а он се тек окрену према мени, махну руком, па повика: еј, Ташула, не дирај ми — увлаку! Знаш, да ћеш је узети, али је мораш опет мени дати!... То рече, па ми га несташ испред очију. Ето, видиш, увлака ће бити моја!..

Нисам знао, шта да му одговорим. Цела прича изгледаше ми нејасна, а опет доста појмљива. Капетан узјахао на бесног коња, мишљах, то је и којекако; али коњ нагло одјуриса са капетаном у недођин, хм, то је мало чудновато! Па онда: мораш ми донети моју увлаку, то је још чудноватије! Да неће капетан?... Хм, хм... Ко зна? Смртни смо људи!...

Тако сам премишљао, а Ташула весео, боже, весео, да не може веселији бити. Пије, пева, збија шалу, а богме поче кројити онако у ђору и неке стихове. Стаде певати:

СТИШАО САМ ЖЕЉУ ЈАКУ...

Дочепаћу ја увлаку,

Ој, ој, ој!.. Боже мој!

Баш ми је било милина гледати га овако расположена. Вино подишло у образе, па му разлило по лицу још већу румен, мислиш: образи ће сад пући. Игра, пева, а све надовезује уз танац:

СТИШАО САМ ЖЕЉУ ЈАКУ...

Дочепаћу већ увлаку,

Ој, ој, ој, Боже мој!

II.

Прошло је од то доба цигло четири дана.

Баш на сами Никољ-дан дођосмо некако мало раније у писарницу. Чим смо стали на праг, Ташула баци поглед на капетанов сто. Очи му се засветлише, уста развукосе, а са њих се отиште лаки узвик: ено, ено моје лепе увлаке!

И доиста, на капетановом је столу лежала она дивна, она чудновата увлака.

Шта је то? мишљах; како је могао капетан овде оставити, кад је увек уза се носио? Мора да се нешто догодило?

Ташула као згранут отрча столу, дохвати увлаку, па је дуго... дуго гледао. На лицу му се сијала нека тајанствена радост, неко необично усхићење...

Ја сам га гледао, како ужива гледајући оне ситне сличице, оне малене аиђеле са раширеним крилима па ми беше тако мило, тако неописано слатко у срцу...

У један мах чу се из капетанове собе па дољњем спрату кукињава помешана са неким тужним узвицима.

— Шта је сад опет ово? рекох у чуду, па сиђох доле.

У капетановој соби беше нека необична журба.

Стари пандур Јова дочека ме на вратима:

— Божа ми вјера, господине, наш капетан оладио!

— Шта? Капетан умрљо? упитах у чуду Јована.

— Ја! Упокојио се! Сиромаш наш капетан!

И он убриса једну сузу на образу.

— А кад? упитах га тихо.

— Ноћас! Лијепо сио да вечера! Шали се! Пита мене: Јоване, колико имаш година? Ја рекох: шесет и пет, господине; а он кроз кикот надовеза: толико је исто и бабином маргарцу! Сиромаш човек, баш ми га је жао!

— Па после?

— Послије оде у постељу. Ја сио украј ватре, па чистим пиштољ. Оверишем га: хоће ли окресати! Тек ја запео петлић а оно из собе цикну капетаница. Уђох унутра, а капетан преврће очима, па све брекће. Виђу ја, да ће нас преварити, па брже докопах воштаницу, и тиснух му руку. Само зену, и већ је био — готов! Знаш, угушило га нешто у душнику. Сиромаш капетан, био је сишљив па то му и дође ака!...

Ето ти врага, мишљах. Нисам фаталиста, али опет морам у снове веровати. Богме је капетан сада узјахао на кљусину и одлетеће на њој за увек од нас. А увлака? А Ташула? Хм, ко зна, шта се још може догодити?

Сутрадан капетана лепо саранисмо. На гробу је беседио један речит »препишчик«. Сирота удовица хтела је чак за њим и у раку скочити.

Свршило се и то.

У писарници пођоше послови по староме. Ташула весео па све певуца. Дочепао увлаку па се чисто поноси!

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Весео је, задовољан, а да ли ће бити и срећан? То ћемо тек видити!

III.

Морам признати, да се Ташула из дана у дан губио, откако је капетанову увлаку дочепао. За месец дана, па ни сенка на оног старог Ташулу. Сав је блед, трбух се скотанио, а очи упале дубоко у главу. Не пева више. Ћути, па само гледа на увлаку. Нисам га хтео питати, шта му је, јер сам знао, да ће га то увредити.

Више пута сам га видио, где сам самцит шета по друму, који води на гробље. Стане на zgodно место па блене у оне сиве, магловите слике по гробљу. На гробљу се беле снежни брежуљци. Прквица се уздигла пада свима споменицима а покривена је белим снежним покровом. Тек по који гавран прне са сухе грање па га нестане међу крстовима. Ташула гледа, па се нешто дубоко замислио. Мора да га је тежак бол притиснуо...

Тако је често у доколици посматрао то тихо, то мирно месташце. А зашто? То ће сам бог знати...

Једног вечера седио сам са друштвом у оној истој механици код »Плована«. На пољу је опет снег падао. Било је подоцкан у ноћ. Друштво је весело ћеретало, певало и играло. Све је текло својим обичним редом, само нам нема Ташуле. Бадава, лепо се осећа празнина у друштву, кад њега није међу нама. Пева се, весели, али тек, тек, без њега ништа. Нема кола без кокана, тако ни весеља без Ташуле.

Цигани свирају. Лети пусто гудало по оним танким жицама, мислиш, сад ће прснути. Није ни чудо, свирају „Циганчицу“, своју карактерну игру. На старом сахату, што висе више келнераја, изби један сахат по поноћи.

Ветар је доста јако звиждао на пољу. У један мах се врата отворе и у механу уђе Ташула.

Чудо! Ни ја нисам више у њему познао свога старог друга; тако се променуо. Испод шубаре вирила је коса у неуредним, коврчастим праменовима. Очи су му играле као на зејгину. Јаку од капута подигао поврх ушију па му се врат и не види. Хода крупним борацама по механи. Сви се згледасмо. Било нам је чудно његово држање. У једном ћошку механе певао је Андра пнајдер ону Митину песму:

Понесете л' гробу мене,
Плакати немојте —

За сандуком мојим црним,
Весело ми појте!
Станите ми више гроба
С препуним бокалом,
И певајте, нек се ори:
Шалај далај даном!

Ташула се трже. Усне му се почеше живо мицати, а са њих тек одјекну бони глас:

— Ох, ала патим! Вина! Вина! »Та цео живот, цео свет санак је само, санак клет!« Ха, ха, ха! Па онда:

Понесете л' гробу мене,
Плакати немојте!
За сандуком мојим црним
Весело ми појте!

— Да, весело, весело! Тако! Вино је добро; оно је лекар, а ја сам његов пацијент! Пи!

Па натеже оканицу. Испи је на душек.

Ја стао па нит роморим, нит говорим, већ само гледам у несрећног мог пријатеља.

— Охо, отпоче Ташула, ово крепи! На моју душу, ово се да пити! Вина!

Механџија климне главом, напуни оканицу па је пружи Ташули.

Ташула опет натегне. Испи више од половине. Крв му нагло подиђе у образе. Изгледао је, као да је онај стари, онај весели Ташула. Расположио се. Поче опет певуцати:

За сандуком мојим црним
Весело ми појте!...

Али тако тужно, с тако потресеним и дрхтавим гласом, да сам осетио, како ми се сави нека тешка туга око срца...

У један мах стаде пред-а-ме. Погледа ме својим зажареним очима, па отпоче тихо:

— Пријатељу, хајде самном!

— Камо?

— Не питај, већ хајде!

Нисам му хтео вољу кварити. Дигох се.

— Хајдемо!

— Хајд'. Лаку ноћ!...

— Лаку ноћ! одговорише остали.

Изађосмо на улицу.

Ноћ мрачна. Снег непрестано пада. Хладан ветар чисто ме до костију проби. Гаџали смо по гомилама навејаног снега. Ишли смо главном улицом. Свуда тихо и мирно. Ни стражар општински није на своме старом месту. Мора да се гдегод од ове хладноће склонио? Из механе је допирала до нас песма, што је певао Андрија:

За сандуком мојим црним
Весело ми појте!...

Осетих, како ме нека хладна језа поди-
ће. Ташила сагнуо главу, па гази по најдубљим
сметовима.

Беше ми га жао, јако жао! Помислио сам:
зашто он пати? Да ли због увлаке? Еј, то није
добро, то је жалосно! Једна увлака а толико
љutih болова у срцу! Једна обична стварчица,
а толико крвавих рана у грудима! Сиромашно
Ташула! Хтео сам зазвонити код лекара О., да
му помогне, да га спасе; али нисам смео. Др.
О. човек је са штежером на оку, са белим, јелен-
ским рукавицама. Бол се не да опипати са неж-
ном јеленском кожом; јер др. О. никад рука-
вице не скида. Симптоми се не гледају кроз
мрачно стакло на оку! Ту треба живе неге,
пријатељске помоћи а тога код О. нисам мо-
гао наћи. Он је добар друг у друштву, весео
брат међу браћом, али утешилац, али искрен
чувар у данима туге и очајања није био, нити
ће икад бити! Јадна наша медицина, ти си још
јаднија у рукама човека, који нема срца!

Тако сам премишљао, и још много, много,
газећи по хрији снега за Ташулом. Мисли ми
се ројиле по глави. Једна је другу сустизала.
Једна је од друге била мрачнија. Од шкрипе
Ташулиних чизама причуо ми се тонот капетанове
кљусине, а од оне сенке, која се лагано
простирала на снежну улицу од општинског
фењера на кући трговца В. мислио сам е је
то сушти капетан Н. умотан у бео покров; до-
шао међу нас, па зове Ташулу.

Сависмо на лево, у оно мало сокаче, што
води на гробље.

Ја стадох.

— Море, Ташула, а камо ћемо ми?

— На гробље, одговори кратко Ташула.

— А шта ћемо тамо?

— Видиш, отпоче он дрхтавим гласом, ја
патим, горко патим! Нема једне ноћи божије,
а да ми не дође он у сну. Гледа ме својим
крупним очима, па ме пита: А, где је она моја
увлака? Знаш ли ти, да сам ја њу добио под
условом, да се и она самном закопа, кад умрем?
Ти си ми је украо, харамјо један! Мој ме
пријатељ пита: где ти је увлака? Зар тако реч
своју држиш? Мени је тада тешко, врло тешко!
Више пута бацам је од себе, али ми тада још
теже бива! Мислим: а што је бацаш? Зар ти
није жао оних малих анђела, оне ситне божије
дечице? Опет је узмем, па је гледам, дуго, дуго
гледам! Оне сличице као да оживе пред мојим
погледом. Крилашца се покрену, и ја чисто осе-
ћам, како ме благи ветрић шиба по лицу,

чисто осећам балзамски мирис душа њихових?
Ох, пријатељу, друже мој, ти не знаш како во-
лим ту увлаку, ту чудновату, сићушну ствар-
чицу! . . .

— И опет, настави, опет се морам ње од-
рећи! Идем да је положим на његов гроб! Ох,
ваљда ће ми тада лакше бити! . . .

Пођосмо даље. Изађосмо већ и на ону чи-
стину према гробљу. Пред нама се указа та-
мна слика, преко које је падао ситан снег. Ве-
тар је ударао у лице. Пређосмо преко малог
јарка, и уђосмо у то тихо место. Запех ногом
о једну крстачу. Мрави ме свога подиђоше. Та-
шула је нагло корачао ка брежуљку, на којем
је био гроб капетанов. Гробови претрпани де-
белим снегом; тек по који мраморни спомен
што ти покаже, да је ту неко сахрањен. Та-
шула стаде. Саже се на гроб капетанов. Поче
одгрћати снег. Више нас залеприша крилима црни
гавран па га нестаде у мрачну ноћ. . . .

Ташула се свом снагом одао на посао. Ја
сам га мало поиздаље посматрао, шта ради.

Под неговим је рукама шкрипала танка, сне-
жана кора, која се поврх гроба ухватила, па
се тако заледила. . . У један мах се диже. Брзо
извади неку малу стварчицу па је стаде тиска-
ти дубоко у земљу. Ознојио се. Зној као гра-
шак падао му је са чела на груди. . . .

— Хајд'мо, готов сам! Ох, сад ми је лак-
ше! Капетане, опрости. . . па немој више да
ми реметиш моје тихе спове, немој. . . немој. . .

Ташула је то говорио боним гласом. Виде-
ло се по оној лакој дрхтавици, да га је узбу-
ђење савладало.

Вратисмо се оним истим путем, којим смо
и дошли.

На раскрсници стиште ми Ташула руку.

— Хвала, сад ми је лакше. Увлака је код
њега! Лаку ноћ.

Па оде правце својој кући.

Ја се такођер упутим у свој стан. На црк-
веном сахату изби три сахата. Путем сам преми-
шљао о тој увлаци, о капетану, о Ташули, о
том ноћном походу на гробљу, па ми беше све
као прославан сан. Откуд, мишљах, да произ-
веде у човеку такав пораз једна мала, готово
ништава стварчица? Да ли с тога, што је су-
више поверовао својој ноћној уобразиљи? Да
ли зато, што је подлегао својим сновима, што
је био без моћи, да се тој навали бурне крви
мушки одупре? Ко зна? Тек је он страдао.
Јадни мој Ташула! . . .

(Свршиће се.)

БОГОМИЛИ И СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

(Свршетак.)

вакова прича подсећа нас на еванђелску причу, у којој се спомињу бесови у човеку, које Христос из њега изгања и ови улазе у свиње. Дакако да је поменута еванђелска прича сасвим другог значаја и другог смера. Начин пак приповедања међу оном и овом сасвим је различит. Овај богомилски начин, којим они задеваху библијске приче, морао се допасти простому свету тим пре, што је умешана празноверица народна — прагови старе претхришћанске религије. Било је већ говора о демонима, у које је наш народ веровао, а и данас још верује. Овом причом манифестује се, да је наш народ за сваку бољу човечију створио неко више човеку непријатељско биће, које му те боље задаје. Мислимо тако, јер је ова прича о тресавицама пуна народног веровања и приповедања. Такве приче морале су, како већ спомену смо, лако и брзо продирати у народ, из уста у уста тако, да се неке и до данас у нашем народу сачувале, па за то и велимо, да су им извор Богомили и њихова књижевност. Између таквих прича, ксјих је морало много више бити, сачувала се ево и у Црној Гори прича о Огњеној Марији, како је у пакао ишла. Ту причу опевао је наш народ песмом својом: «Огњена Марија у паклу», коју је забележио Вук у П. књ. народних песама. И у Петрановићевој збирци поменуте песме: «Сестре св. Петра», «Св. Петар и мајка му» или «Грешна удовица у паклу»; затим у Петрановићевој књизи: «Српске народне пјесме из Босне и Херцеговине» песма: «Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу». (Из Босне) — све те песме певају о Богородици како је ишла у пакао, а то исто прича нам једна апокрифна легенда богомилска, која се сачувала ћирилицом и глаголицом, а рукопис је из XV. века. Та је легенда: «хожде није богородице по мукам.» Главан моменат о походу Богородичином у пакао протеже се у свима поменутим песмама, а тај исти главни моменат се протеже целом апокрифном легендом.

Споредни моменти се разликују, које није ни чудо, јер за толике стотине година мора се једна прича у споредним својим моментима изменити, особито кад иде из уста у уста, од колена на колена.

Огледајмо народну песму и апокрифну легенду о походу Богородице у пакао.

У народној песми: «Огњена Марија у паклу», коју је забележио Вук у Црној Гори, овако пева народни певач:

Бога моли Огњена Марија:
 „Дај ми, Боже, од рајева кључе
 „Да од раја отворимо врата,
 „Да ја дођем кроз рај у пакао,
 „Да ја виђу остарелу мајку,
 „Не бих ли јој душу избавила!“
 Бога моли, и умолила га,
 Од раја јој кључе поклонил,
 И ш њом посла *Петра апостола*,
 Те од раја отворише врата,
 И прођоше кроз рај у пакао.

Овако почиње та народна песма.

У апокрифној легенди прича се за дјева Марију, како се са горе Јелеонске помолила Исусу Христу, да се сиђе архистратиг Михаило, и да јој приповеди све о оном, што је на небу и на земљи. Доиста у тај час дође архистратиг Михаило с неба, а с њим 400 анђела, који целиваше пресвету богородицу са похвалним поздравом, на који ова Михаилу отпоздрави и умоли га, да јој каже: колко је мука, у којих се мучи род човечији, а он јој рече, да ће јој све исприповедити и показати.

У више народних песама се спомиње св. Петар да иде у пакао са богородицом, а не архистратиг Михаило. Но у поменутој песми из збирке Петрановићеве пева се у почетку о богородици да је молила Бога кључе од раја и пакла те даље наставља:

„И дај мени милост брата мога,
 Брата мога, *свечи Арханђела*,
 Који носи и оставља душе,
 Да ја виђу по твом рају душе
 И по *оном јаду неситоме*.

Ово нас сасвим упућује на поменуту садржину апокрифне легенде, која се подудара са почетком поменуте народне песме.

За овим се прича и у народној песми и у апокрифној легенди, какве је муке дјева Марија гледала и какви су на њима грешници. У приказивању мука и врсти грешника јако се

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

разилазе народне песме са поменутом апокрифном легендом. Као што поменусмо то мора и бити, јер исте појединости не памте се вековима, него се замењују другима, које приличне времену и мишљењу народном. То ћемо покушати и примером показати, а сада огледајмо и неке узгредне моменте у песмама народним и тој апокрифној легенди, упоредивши их међу собом, у колико су једно другом налик. У народној песми, коју је Вук у Црној Гори забележио, грешници у паклу кају своје грехе тим, да једном горе руке, другом ноге, трећем руса глава; једнима горе и браде и главе, другима опет и ноге и руке (невестици, за коју каже песма да јој је пропао језик кроз вилице, а висе јој змије о дојаках); некој баби горе и ноге и руке и гори јој коса на врх главе.

И у Петрановићевој песми: »Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу« — греси и муке су налик на оне у Вуковој. Разликују се ипак у том, да су у Петрановићевој песми греси разноврснији, као што је и сама песма на шире изведена, а овим се баш приближује апокрифној легенди.

И греси, са којих трпе грешници у паклу муке свакојаке, доказом су, да су оваковим народним песмама извор Богомили и њихове лажне приче. Ево доказа:

У апокрифној легенди читамо на једном месту: »И виде пресветая на ином местѣ чловѣка висепшта за нозѣ и чрѣви га ѣдѣху, и проси пресветлѣ Мариѣ. Кто сут си и каци им сут грѣси? и рече анђел: си сут вземлюште лихву от богатства својего и от злата, и того ради мучет се тако.«

У Вуковој песми читамо за неке старце да им гореше и браде и руке, што су у кметство криво седали и:

- „Проклето узимали жито
- „А нијесу јоште дочекали,
- „Што чињаху кад они могаху
- „*Каматника*, секо, и митника
- „До два тези Боже проклетника.“

И у Петрановићевој збирци читамо у поминутој песми за некога старца, како му о врату висе млинско коло, јер:

- „Кад је био на ономе свјету:
- „Три пут млинар у вијеку био,
- „*По три џма од једног узим’о*,
- „Заплакала многа сиротиња,
- „Па сад плива по јаду неситом
- „И пливаће до божијег суда.“

У апокрифној легенди читамо за неку жену, која је у мукама зато, што је »многе душе оскврнила«.

И у Вуковој песми читамо за неку крчмарицу:

- „Имала је обречена мужа,
- „*Ходила је шнега на другога.*“

Или у Петрановићевој песми, где се пева о некој невестици, како јој је једна страна лица потавнела, а друга у грдним ранама, јер кад је била крчмарица, у вино је воду сипала.

- „Вијернога имала је друга
- „Али њојзи врло мало било
- „*И другом је доурићкала лице;*
- „Што је њојзи лице у ранама
- „И у црној крвци огрезнуло,
- „*Турски су је изгрискали зуби.*
- „То је она Богу згријешила,
- „Те сад плива по јаду неситом
- „И пливаће до божијег суда.“

У апокрифној легенди пита богородица арханђела Михаила: »Кто ест’ са убоги имѣе сию муку? и рече анђел Миховил’: се ест црѣкв’нак’, не творѣ воље божије, на износе црѣкв’но благо и говораше: аз’ црѣкв’; работаю и от црѣкв’нога да се храню.« — У Петрановићевој песми пева се о неком старцу, како су му гореле косе до очију, и руке до рамена, а обадве ноге до колена.

- „Што му горе косе до очију,
- „У хајдуке у горици био,
- „*Бијелу је цркву поробио*
- „*И црквено благо односио.*“

Још се може наћи по гдекоји моменат како у апокрифној легенди, тако и у народној песми, који су једно другом наблизу својим садржајем.

У многим пак, како споменусмо разилазе се поједини моменте, јер нису слични међу собом. Казали смо и зашто. Да богме да је Црногорцу тежак грех, ако је ко клао »овце преходнице« када су понајважнији производ у таквим крајевима, од којих и живи тај народ. Да богме да је тежак грех за Србина, који веома поштује кумство, ако ко »није даровао куму«.

Овакови греси опевани су у народној песми нашега доба, као што временом може који певач уметнути други који грех, који му се још тежи чини. — У опште пак провејава исти дух како апокрифном легендом, тако и народном песмом, јер је обоје у народу поникло.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Овим до сада написаним мислимо, да смо јасно показали, да морамо нашим народним песмама и приповеткама тражити извора и у апокрифној књижевности Богомила, као што нам сведочи апокрифна легенда »Хожденије богородице по мукам« и српске народне

песме: »Огњена Марија у паклу«, или »Пречиста Марија и свети Арханђео у рају и паклу« и друге ситније, које смо у почетку ове наше радње споменули.

Оволико за сада о Богомилима и српским народним песмама.

Ђорђе Магарашевић.

У М Е Т Н О С Т.

МУНКАЧИЈЕВ „МОЦАРТ.“

Поодавна се већ поговарало, како славни сликар Мункачи хоће да наслика и овековечи „последње часе Моцартове“. Ту своју намеру извео је Мункачи и остварио, те од неколико дана стоји дивно израђена слика изложена у уметничком дому у Будимпешти.

Чим уђе човек у тај уметнички дом, обузме га неко чудновато осећање; осећа, да је у светињи, где умотворине узвишених генија шире своје благодатне зраке над гледаоцима. Та само у последње време гледали смо ту ремек-дела два данас тако рећи најславнија уметника-сликара, Верешчагина и Мункачија. Како је чудноват геније тај! На платну, неколико метара широком и високом — које платно у фабрици рађено има врло незнатну цену — створи геније ремек-дело, којем се цео свет чуди и диви, створи дело, које дичи и уметника самог, а и народ, из којег је поникао.

Каква је ова нова слика, — тешко је рећи. Она је диван створ простоте, узвишености и истине. Створ озбиљне снаге, која се уздиже над тако званим „Effekthascherei“-ем. Даје нам да осетимо оно, што је Новалис рекао: „треба много више дара, да човек створи што просто, него да створи што заплетено“. Што мање средстава употреби уметник, да створи што савршено, тим је већи уметник.

Слика „Моцарт“ је пар слике „Милтна“. Која је од ове две боља, не може се лако пресудити, јер обадве много вреде. Нама се прва канда ипак боље допада. Можда стојимо под утицајем самога предмета и судимо субјективно. Ма како да нам импонује моћни сотона у „Изгубљеном рају“, ма како да нам засењује очи помпезна чар рајска и нимбус анђела: немамо да им захвалимо толико, колико нам уживања пружају дивне мелодије „Дон-Хуана“, „Фигарове свадбе“ и „Чаровне фруле“. Та сјај тога младог и рано преминулог музичког генија подсећа нас на азур-плаво небо Омирово. Мили нам се гледати слику, која нам толико о њему казује, ал описати

је — врло је тешко; управо се и не да описати онај силни израз, који на том лицу влада а Моцартово слабачко, увело, бледо лице тако је пуно израза, као да му се цео дух сакупио на образе, пре но што је за навек оставио изнурено, изнемогло тело. Боје стоје у хармонији са бледим, финим лицем, на којем већ ни очи не сјаје онако као пре, а на високом пластичком челу још и сад лежи необични геније. У истини можда није такав био Моцарт, али вештак боја и форма само тако може себи представити оног чудноватог велеума, који никад никог није имитовао, него је сам себе певао у потпуној лепоти; који је од пет година писао концерт; који је као деран од шест година издао у Паризу сонате за гласовир, а кад му је било дванаест година, сам у Бечу управљао оркестром, што је његова дела свирао; који је у четрнаестој години на позорници у Милану чуо певати своју прву т. зв. оперу серију: Митридатеса, а оданде обасуо свет са најдивнијим музикалијама, које још и данданас живе у потпуној свежини на европским концертима и позорницама. Духа, који се тако рано развио, сазрео и прославио, морало је рано и нестати. Било му је тек тридесет и шест година, кад се 5-ог децембра 1792. год. у вечност преселио.

Ова чудновата судба заинтересовала је не једног живописца. Познате су слике, које нам га износе на бечком двору; друге га сликају, где у салону француске краљице Марије Антоанете свира у гласовир, са детињастим лицем, у фином рококо-одеду. Један немачки уметник насликао га је и у последњим часима живота му. Али све те слике као да морају уступити првенство Мункачијевој слици, где нема ничег театралног, него је све просто, истинито и пуно духа. Да прескочим опис слике и група, — то је у 2. броју овога листа већ опширно изнешено, — хоћу само да напоменем, да на слици има једанаест лица. Средиште сачињава Моцарт, како слуша поједине партије „requiem“-а са старог гласовира. Још га само фини звуци музике држе у животу. Види

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

само музички живити. Нема ту самртних мука, нема ту страха од часа умрлог. Суву, ослабелу, космату главу обузима му неки невидљив зр, помешан збиљом жалости, што се све само са израза лица даје распознати. Слика жене му савршена је слика тужне супруге, која је не једну ноћ пребдила над болним мужем. (Чисто нам је жао, што јој знамо опширнију биографију, те знамо, да се позније удала за саветника Нисена у Копенхагн.) Хотимице ју није сликар насликао лепу, па ипак је лепа; младо, тужно лице, које много каже. Очи јој почивају на болнику, да виде, како упливише на њега музика, али са тужног лица јој се даје распознати, да је и њу сва нада већ оставила. И остале групе пуне су

хармоније као и ма која партија великог „requiem“-а. Мајсторска складност влада на целој слици. И ово је заиста ремек-дело — један степен више к бесамртности. Можда би стручњак могао наћи коју ситуацију ману у цртању или бојама, али ко ову слику са душом посматра, наћи ће пуно духа на њој, видиће узорит створ, који одговара највишим захтевима реалног идеализма, видиће истину у песничком руву; наћиће живота у најчистијем огледалу маште.

Моцарт је по рођењу био Немац, али генијем својим постао је љубимцем целог света; и Мункачи се одиста може надати, да ће и он временом постати љубимац и имаовина целог света, који се одушевљава за лепу и узвишено.

Будимпешта.

В.

О Л И С Т И Ћ И

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

П. А.—в. (Српско народно позориште у Ср. Карловцима.) Други дан Ускреса отвори нам се у саборној дворани, која беше досад а има да буде и одјако позоришном важних у нас политичних и црквено-школских послова, позоришца позоришне уметности нашег милог народног мезимчета, први пут након 1881. године. Добро нам дошли, мили гости наши! Претплата је отворена на 12 представа, а биће осим тога још 3 до 4 представе ван претплате. Претплата има 42. Свака позоришна дружина, која је у Карловцима била, добро је дојако пролазила; па и народна могла се увек, те и пре 4 године, само похвалити с Карловцима. Овај пут није дружина подесила амо у згодно време. Ово је време за овдашње грађанство баш најнезгодније. Али надајмо се, да позоришна благајна неће ни ове године овде зло проћи, не само што ово позориште заслужује општу народну потпору и љубав као просветни народни завод, као „живо око живота народног“, него и зато, што нам је управа дала на расположење све саме најбоље своје комаде и све саме првине за Карловчане. Незгода је у Карловцима за сам локал, где се дају позоришне представе. Соба ниска, а доста и тесна. Одавна се поговара у карловачком грађанству, да се дигне каква зграда, која би удесна била за читаоницу и иначе за прилике и установе, које би служиле за боље развијање друштвености у овом месту. Место би тим добило и само по себи много, а и углед би му порастао према странцима, који се у разним важним приликама стичу у ову митропољу аутономног живота нашег народа, у столицу највишег достојанственика нашег црквеног и старешине нам свију црквено-школских установа. Шат и та лепа намера родољубивих Карловчана не остане само празан говор. — Прва представа беше: „Стеван, последњи босански краљ“, с Ружићем (Стеваном), Хаџићевом (Дивном), Милојевићем (Томазићем) и Миљковићем (Томом) као главним особама. Изазван је неколико пута Ружић, па и Хаџићева и Милојевић; али и опет морам рећи, да је представа била нескладна, а комад пропао. Што је представа ишла нескладно, нису, дакако, криви приказивачи главних особа, па зацело ни Ружићка (Ана), ни Вујићка (Катарина), ни Ђурђевић (Ради-

вој) са својим споредним улогама, него приказивачи *minorum gentium* и статисте. Мајер је, да у овом комаду треба много и често статиста; а још већи је мајер, да дружина не може имати својих изведених статиста, већ мора у сваком месту да их рекрутује већином из особа, које немају ни појма, да и статисте треба да имају појма о својој дужности, који не умеју да се крећу ни колико лутке на гајтану, него мораш да их гураш то тамо то амо. Што се пак самог комада тиче... Кажу, најбоља је то драма Мите Поповића. Али ако треба представа „за народ“, за „недељну публику“, боље је, поред оваких, још увек држати се готово ма ког Стеријина, Башова и Суботићева комада. Нека се смиљују бар представама „Стеванову“, да после двестипетогодишњег мучно стеченог јубилеја не мора сав и свугде издирати и трошити се. Та, он је душа нашем мезимчету! Ал, богме, не исправи ни Ружић раменом криве Дрине ни — „Стевана, последњег краља босанског“. Песник „Стеванов“ треба да се, после толико „кораблекрушенија“ на драматском мору, увери, да ваљану његову лиривному дару стоји широм отворено поље заслуга и слави без песничке универзалности. Српска драма не може се од њега надати лаворикама. Бива да човек у зрелим годинама покуша нешто ново; али у том случају мора тај покушај носити на себи бар знак зрелости. Но кад напише 4—5 таквих покушаја, па једва дотера, да му је овака работа најбоља, а после тога изнесе производ слабији и од најслабијих, ту нема наде више. Љубиша и Милићевић почели су да у својим најбољим мушким годинама пишу „тек“ приповетке, али се одмах показали као вештаци. Не знам, ко носи на души, да се приказивачица Дивне мора *in natura* дати изнети на позоришцу на носилима у сандуку као мртава и да тамо неколико минута лежи пред гледаоцима као саблазан, особито, где је овако мали простор између гледалаца и позорице? Зар та и онако несретна сцена не би исто тако била „тротателна“, (а то се хоће), кад би се преко сандука пребацио покров, па било у сандуку Дивне или не, јер из речи Стеванових доста се јасно види, ко је у сандуку, а да је публика и не мора видети својим очима? — На каси је пало 92 фор., а беше ван претплате. — 2. Опет ван претплате гледасмо трећи дан Ускреса: Рат у мирно доба. Пре-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

рада! Несретna прерада! Као да комад не би био исто то-
лико смешан, (а то му је иначе једина готово врлина,) кад
имена (у том се бар у главном види „прерада“) не би зво-
нила на ић и вић! Па тек онај злосретни атак на руски је-
зик! Свугде је иначе „Даница Комарова“ Маџарица са звон-
ким маџарским именом, само Србин мора да исмева (бар из
српских уста звони оно погрђивање руског језика као исе-
виње, ако се можда у оригиналу и неће да исмеје маџарски)
руски, баш руски језик! У читавом свету и на мало мери-
давнијим местима не сматра се данас већ више руски језик
за онаку Winkelsprache, као што се то ево на српској по-
зорници чини! Што се тиче приказивања, бољег не можемо
пожелити. Приказивачи од првог до последњег учинили су
своје, да се гледаоци насмеју и позабаве, па у добром распо-
ложеном развију. — На каси је пало до 60 фор. — 3. У чет-
вртак 17. (29.) априла имадосмо прву представу у претплати:
Господар ковница. Овај комад одржаће се и треба да се
одржи дуго на нашој позорници, ма да није „прерађен“, ма
да је чак и из живота сасвим страна нашем животу; а одр-
жаће се не само, што већ сам по себи то заслужије, него
што у њему и мања улога даје приказивачу прилике, да се по-
каже, шта уме. Заста је право уживање гледати Ружића као
Дерблеја и Вујићку као Клару Болијеову. Ружић увек игра с
истом вољом и одушевљењем и мању и највећу улогу, која га до-
пане, па било то, да тек има да извојује себи одликовање, како
српски глумац још није доживио, а било да га је већ пости-
гао; било то пред гледаоцима, где број интелегенције прева-
зилави остале, било иначе. Прави уметник и не уме друкчије.
Вујићка, чим се крене, чим говори, показује, да је права у-
метница. Миљковић (војвода Блињи) такођер би заслужио
потпуно признање, када би сваки привор са једнаким маром
изводио. Он је и данас врсна снага наше позоришне дружине;
а до њега стоји, да постане стубом и поносом српске позор-
нице. На руци му је диван дар, интелегенција и врло сим-
патична његова прилика. Ленка Хаџићева (Атенајида) је из-
вршена, кад уме, уз ваљану иначе своју игру, да заокругли
глас свој, као што је умела у оном привору, где ликује над
Кларом. Барон Пресон и Октав требају окретније прикази-
ваче. Ружићка (Маркиза Болијеова) била је и грациозна ари-
стократкиња и нежна мати. Добриновић (Мулине) умео је
својим начином зачинити иначе скроз и скроз озбиљне ситу-
ације својом (и ако не у суштини то бар према осталим кар-
актерима у овом комаду) комичном улогом. Од осталих С.
Бркићева као Сизана била је најбоља. — На каси је пало
(осим претплате) 33 фор. — 4. У суботу 19. априла (1. маја)
даде нам се прилика, да видимо и опет дело Мите Поповића,
и то: Наше сељане, и да чујемо музику Ј. Пачуа. Виде-
досмо и чуосмо и — пренерасисмо се. То зар наши сељани!
Тако зар језгро, тако зар срце српског народа да нам се пред-
стави? После „Стевана“ не могосмо се надати не знам чему,
али, збиља, ни оваком — монетруму. Јесмо л' ми у позори-
шту, или у вурштлартеру? Ко никад није видео позориште
на први пут види тамо његове сељане, тај ће толико имати
мњења о позоришту као о циркусу, где Ханс и Кредла кре-
не и цмачу се, а пајаци чове на глави и праве глуше своје
гримасе; и ако му стомак тако што не може да свари, за-
вираће од позоришта као Маргита од Меџиста, да не кажем
горе шта. Да господа, која имају одлучна гласа на дивану,
где се води реч о томе, да л' да се који комад даје на нашој
позорници, нису и сама гледала то недоношче, ми бисмо за-
жалили на њих, да можда хоће нас да вуку за нос; али овако
како да им захвалимо? Ако је, за бога, и — обзира, превр-
пило је меру! А песме? Ивер није далеко од класе. Та, зар
Србин уз гајдаша онако подвухује? Зар кличе, као кад деца

певају „Пусти, пужо, рогове!“ или „Падај, падај, кишице!“
Као да Србин Бачванин и сам нема лепших попевака, а да
и не споменемо севдалијских дивних мелодија! Или ми, с
опроштењем, провинцијалци не знамо, шта је позориште, или,
боже опрости, не познајемо наших сељана?! Али се уверио,
да неко може бити ваљан лиричар, а до зла бога лош дра-
матичар; други ко опет ваљан свирач, а јадан композитор
песама. Реците на овај извештај, да је рабијатав, реците, што
вам драго, али пардон — нашим сељанима! Наш свет ма у ком
месту лети у позориште, кад чита наслов из свог народног
живота или из своје историје. То је мамило оба вечера и
наше гледаоце на „Стевана“ па и на „Наше сељане“ а осо-
бито кад чита да је с певањем. Ал... рекох, што рекох, баш
за љубав наших сељана и нашег народног позоришта. — На
каси је пало (осим претплате) до 60 фор.

(Хрватско земаљско позориште у Загребу.) Трећи
дан Ускреса певао је познати нам певач Стеван Деска-
шев први пут велику оперну партију и то Фауста у Гуно-
довој „Маргити“. Критика се није подједнако изравила о
успеху Дескашељевом. Тако „Obzor“ најстрожије осуђује
већ и покушај управе, да Дескашеву повери тенорске партије
у серијозној опери, па вели: „Фауст г. Дескашева не подна-
ша критике, јер нити је глас г. Дескашева од оног правог
тембра, који се за оперну тенорску партију изискује, обсе-
пак његовог гласа није никакав, дочим се којекакви мџал-
сети не да надомјенити помањакућа висина.“ „Vienac“ не из-
лази сасвим с бојом на среду. Он овако реферисе о том:
„Фауста је покушао певати г. Дескашев, који је досад певао
само у оперети. Мучно нам је већ иза овог првог покушаја
изрећи савјестан суд о г. Дескашеву као оперном певачу;
зато волимо почекати репризу Фауста. За сад радо јављамо,
да је већ последњи пут имао г. Дескашев више сретних мо-
мената те је с тога и стекао признање опћинства.“ Извести-
лац пак „Србобрана“ под шафром В—а сасвим отворено при-
знаје, да га је „Дескашев као Фауст управ изненадио, и
доказао, да се његов глас у толико развио, да је дорастао и
за велике опере; изузимајући две три погрешке“ — вели
исти рецензент — „које се могу и првим светским певачима
дододати, који су скроз музикални, отпевао је Дескашев Фауста
управ красно. У трећем је чину“ — каже се даље у тој оцени —
„надмашио сам себе. Романцу пред двором Маргитиним певао
је управ заносно. Високо *b* па *c*, које је пуним гласом као из
пушке избацио, поздравило је опћинство бурним аплаузом.“ —
Саопштавајући разна та мњења о даровитом младом Србину
певачу, којег смо пре две године приликом изложбе жен-
ских радова овде на беседи слушали певати и то баш ту ка-
ватину — не романцу, као што известилац „Србобрана“ по-
грешно вели — из трећег чина Гунодове „Маргите“, не мо-
жемо а да не приметимо известивоу „Србобрана“, да нема
право, што уздиже „као из пушке избачено“ високо *b* и *c*. Не
узевши у обзир, да у каватини тој високо *b* и не окурира, —
ако је транспонована за певача, онда опет нема високога *e*, —
већ је то рђава сведоџба за укус и уметничко схватање пе-
вачево, кад у изливу најнежнијих осећаја „избацује као из
пушке.“ У таквој је прилици фалсет — дабогме не „којека-
кав“, као што се „Obzor“ тужи, него фини и извезбан —
свакако пре на свом месту, него „пуни глас“, који импонује
известивоу „Србобрана“.

(Чешко народно позориште у Прагу.) У прошли пе-
так приређена је била свечана представа у славу четрдесет-
годишњем јубилеју Карла III мановског, трагичног ју-
нака. Давао се „Хамлет“ са слављеником у насловној уло-
ви. Шимановски је један од најзаслужнијих чланова чешког
народног позоришта.

(Моцартова опера „Фигарови сватови“), доживила је сто година, откако се први пут давала. У славу томе певали су је прошле недеље на дворекој опери у Бечу. Опера та Моцартова приказана је била први пут на бечком двореком позоришту 1. Маја 1786. и то на талијанском језику. Први немачки приказ био је у старом Kärntnerthor-позоришту 10. Јула 1798. Досад се „Фигарови сватови“ давали у оба бечка дворека позоришта свега 343 пута.

(Нова српска музикалија.) Од Ј. Иванишевића, коровође радничког певачког друштва у Београду, изашла је у сопственом издању композиција за гласовир на две руке (на малој четвртини, на две стране): „У част витешког војводе Тимочке војске Ђенерала М. Лешјанина Марш“. Цена 1 динар. — „Гудало“ у свом 4. броју са неколико речи оцењује ту композицију те вели, да у маршу „свечаност и велелепност није дошла до доста снажног израза“, даље да у том главном делу облик није доста уређен а и у мотивима да је требало више одређености. За Трио вели „Гудало“, да је већ значајније.

КЊИЖЕВНЕ НОВОСТИ.

— Наш сарадник Војислав Ј. Илијћ покупио је своје песме у збирку те их издаје у књизи, која је већ дата у штампу а изаће шест до седам табака. Цена ће бити један динар. Скупљачи претплатника добијају уобичајени рабат. Преплата се шаље управнику напредне штампарије, Јефр. Јов. Меденијану, у Београд. — Нежне и умилне песме Војислављеве заслужују одиста пажњу и симпатију читалачке публике.

— Као двадесета свеска „Зборника позоришних дела“, што издаје управа српског народног позоришта изашла је шаљива игра у једном чину под насловом „На позорници и у животу“ од Милана Шевића Максимовића.

— Добили смо Шематизам православне епархије далматинске за годину 1886. Уза њ је додан и азбучни именик свештеника далматинске епархије.

— Из „Јавора“ од ове године прештампана је у засебну књижицу новела Веље М. Миљковића „Вештица“. Прештампана је о трошку књижаре браће М. Поповића а продаје се по 25 новчића.

— Изашао је „Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga društva. Godina I. broj 1—3. (Јануар-Јуни ове год.) Уређује га С. Брусина а излази у наклади самога друштва. Овом је броју садржај: О постанку хрватског наравословног друштва. Од С. Брусине. — Човек и природна знаност. Од Отона Кучере. — Лов у Фрушкој гори. Написао краљевић Рудолф а према изворнику, изданом у часопису „Magyar Salon“ (свеска од Јуна 1885.) и према преводу Сарајевске „Просвете“ (бр. 16—18 из 1885.) удесио Антун Нихлер; саопштен у „Glasniku“ том по дозволи краљевићевој. — Успеси покуса са аклиматизацијом биља на Ријеци. Написао надвојвода Јосиф а с његовом

дозволом према изворнику, који је издан у мађарских ботаничких новинах (бр. 103. од Децембра 1885.), уз припомаћ Ст. Шулицера Мигенбуришкога удесио Антун Хајци. — У плив ванредно строге зиме на Ријеци. Написао надвојвода Јосиф, уз припомаћ мајора Клобучара удесио Антун Хајци према изворнику, који је изашао у мађарским ботаничким новинама (бр. 104. од Јануара 1886.) — Phallus imperialis. Von Stephan Schulzer von Muggenburg. — Palaeoichthyologische Beitrage. Von Dr. Drag. Gorjanović-Kramberger. (Извод из хрватске расправе тог писца у „Раду југославенске академије знаности и уметности“ св. LXXII. 1884.) — Библиографија. Zeitschrift für die gesammte Ornithologie. Herausgegeben von dr Julius von Madarasz. 1884. 1885. Оцена Ф. Ке. Кестерчанека. — Разне вести: Нова лежшта дилувијалних сисара. Саопштио Горјановић-Крамбергер. — Уз лист су као прилог додана правила хрватског природњачког друштва у Загребу, из којих се види, да је сврха друштва: а) унапређење наравословних знаности у опште а проучавање понаособ природних одношаја Далмације, Хрватске и Славоније, обавирућ се такођер на цело славенски југ; б) ширење и популаризовање наравословних знаности у хрватском народу. Занимање друштва протеже се према правилима на ове струке: на антропологију, зоологију, ботанику, палеонтологију, геологију, минералологију, физичну географију, метеорологију, физику и кимију, а да своју сврху постигне, издаваће друштво свој „Glasnik“ а ако узможе и друга знаственена дела, држаће јавна популарна предавања, подузимаће знаственене излете и, кад буде могуће, обдржаваће скупштине изван Загреба (Wanderversammlungen.)

— Из Загреба смо неки дан добили ову нову књижицу: „О zraku.“ Predavao prof. Dr. Lobmayer u hrvatskom naravoslovnom društvu u Zagrebu dne 26. Ožujka 1886. Књига је изашла накладом самог писца.

А Ф О Р И С М И.

(Римски.)

Човек у истину добротворан јесте онај, који даје без устезања, а не иште никад да му се врати; који заборавља на оно, што је добра учинио; и кад му се то врати, сматра то као добротворство.

Сенека.

Ниси никад сретан, кад и не верујеш да си сретан.

Публилије Сир.

Прва је казна кривцу то, што му суди његова савест, која га никад не ослобађа.

Јувенал.

Ништа не крепи тако болесника, као знаци љубави и саучешћа, што прима од својих пријатеља; ништа не гове тако здрављу. Мудре утехе постају лек на и за телесне болетине. Што подиже душу, то помаже и телу.

Сенека.

Земљеделац занима се сејањем и сађењем; и он ће се добро промислити, пре него ће почети видати.

Катон.

САДРЖАЈ: Јади моји . . . Песма. Од Мите Поповића. — Живио Радаја! Приповетка са села. Срочио Панта Поповић. — Јевђеније Ањегин. Роман у стиховима Александра С. Пушкина. С руског превео Јован Симеонович-Чокић. Песма друга. (Свршетак.) — Увлака. Црта из мојих бележака. Од Љубинка. — Богомили и српске народне песме. Написао Ђорђе Магарашевић. (Свршетак.) — Уметност. Мункачијев „Моцарт“. Написао В. — Листићи: Гласник. — Позориште и уметност. — Књижевне новости. — Афорисми.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.